

Een groen verleden 2.0

Arie Pieters

Een groen verleden 2.0

*Een fotografische 'rondreis' door het groene Nederland
van voor de Tweede Wereldoorlog*

Arie Pieters

Schrijver: Arie A. Pieters

Omslagontwerp: Arie A. Pieters

Foto's:

Collectie/archief Arie A. Pieters, collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, website Wikipedia, collectie A. Pieters-Berkman †, collectie J. Berkman, collectie A. Hartman, collectie Bomenwerkgroep Fraxinus Excelsior, collectie Bomenstichting, collectie B. v. d. Meer, collectie A. Vermaas, collectie D. de Graaf, collectie R. Bos, website 'Zoekplaatjes.nl', website Dordtsekaart.nl.

Foto omslag: Velsen rond 1910-1920.

ISBN: 9789463422734

Uitgegeven door: Mijnbestseller.nl

Print: Printforce, Alphen a/d Rijn

Copyright: Arie A. Pieters©

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Dordrecht, de groene stad
3. Dorpen en het platteland
4. De iepen van 's-Gravendeel
5. Toen lanen nog groen waren
6. Langs vaarten, rivieren en havenkaden
7. 'Stoom' onder de bomen
8. Herdenkingsbomen, toen en nu
9. Een boomrijke toekomst?
10. Nuttige adressen

1. Inleiding

In 2015 zag het boekje 'Een groen verleden' het 'levenslicht'. Een boekje waar ik zo'n twee jaar aan had gewerkt. Een groot deel van het werk voorafgaande aan het schrijven van het boek bestond vooral uit het bekijken van verzamelingen met oude ansichtkaarten. Ik schat dat ik alleen al aan digitaal beschikbare afbeeldingen er tussen de 3000 en 4000 heb bekeken en daarnaast heb ik ook nog veel gewone ansichtkaarten, vaak keurig opgeborgen in multimappen en albums gezien. En dan krijg je best wel een goed beeld van hoe Nederland er voor de Tweede Wereldoorlog heeft uitgezien. Om precies te zijn, hoe groen en boomrijk ons land nog was in onder andere de jaren twintig, dertig en eerder. Sommige mensen zouden misschien een beetje de kriebels krijgen als je hen zou vragen om enkele duizenden oude ansichtkaarten en foto's uit lang vervlogen tijden te gaan bekijken. Het 'schrikbeeld' van stoffige archieven komt dan bij menigeen om de hoek kijken. Maar aangezien ik niet alleen een zwak heb voor oude en monumentale bomen, maar ondermeer ook voor oldtimer auto's, klassieke schepen, oude boeken en de daarbij behorende boekwinkeltjes én dus ook voor oude foto's en oude ansichtkaarten, was het doorspitten van veel 'antieke plaatjes' voor mij geen straf. Wil je iets zinnigs kunnen vertellen over bomen in vroeger tijden, dan ontkom je er bovendien niet aan om je goed te verdiepen in hoe het er toen in al die dorpen en steden uit heeft gezien. En indirect krijg je dan ook een goed beeld hoe de mensen vroeger omgingen met de bomen in hun naaste omgeving. In 'Een groen verleden' heb ik hopelijk duidelijk kunnen maken dat mensen toen nog veel meer leefden met bomen dan nu vaak het geval is.

Er was overigens ook best wel wat (milde) kritiek op het boek. Zo waren er mensen die op veel meer oude foto's hadden gehoopt en daarnaast was er een enkeling die van mening was dat er teveel de nadruk lag op het Rijnmondgebied en de randstad. En achteraf vond ik ook wel dat men een punt had. Maar met dit nieuwe boek; 'Een groen verleden 2.0' gaan we dit hopelijk ruimschoots goedmaken.

**De 'Esschen boom', de bekendste boom van de regio waar ik woon. De boom waarmee mijn interesse voor bomen begon.*

Mijn interesse in bomen begon al als kind, toen ik voor het eerst kennismakte met de 'Esschen boom'. Een imposante oude es, die meer dan 150 jaar alleen in de polder Bonaventura tussen Strijen en 's-Gravendeel heeft gestaan. Helaas is deze unieke boom in 2001 gesneuveld tijdens een zwarte storm. Hij was toen vermoedelijk al tussen de 160 en 180 jaar oud. Op dat moment was de boom al ernstig verzwakt en dat was dan weer 'te danken' aan het plompverloren dempen van het slootje dat altijd achter de voet van deze boom had gelopen. Achteraf was het eigenlijk een klassiek voorbeeld van hoe ordinaire onverschilligheid een unieke boom ten gronde kan richten. Met een beetje goede wil en het inhuren van een boomverzorger of boomdeskundige had de 'Esschen boom' er nu waarschijnlijk nog gestaan. Mede n.a.v. een reddingsactie voor de oude es is enkele jaren later trouwens wel onze regionale (Hoeksche Waardse) bomenstichting opgericht. Uiteindelijk kwam er dus ook nog iets goeds uit voort.

Maar als je later besluit om ook boeken te gaan schrijven over bomen dan heb je in de meeste gevallen wel een voorbeeld. En zo'n voorbeeld had ik ook: Gait L. Berk. Ergens einde jaren zeventig (ik weet niet meer precies of het nu in 1978 of 1979 was) kocht ik bij onze plaatselijke boekhandel in 's-Gravendeel zijn prachtige boeken: 'Ons Bomenland' en 'Zwerven door ons Bomenland'. Boeken die ook anno 2017 nog de moeite waard zijn! Wie ze eventueel aan wil schaffen; dat kan nog steeds, want ze duiken met enige regelmaat nog op, bijvoorbeeld op de website van Marktplaats en in boekwinkels waar men veel tweedehands boeken verkoopt. Meestal betaald men dan niet meer dan vier tot zes euro. En als je echt geluk hebt, dan loop je er misschien voor een euro op een rommelmarkt tegenaan.

Ik kan mij overigens heel goed voorstellen dat veel jongeren geen idee hebben wie Gait L. Berk nu eigenlijk is, dus bij deze even een korte toelichting.

Gait L. Berk

Gerhard Lambert Berk werd op 3 april 1927 geboren als de middelste zoon van Jan Berk, directeur van de Koninklijke Emaïlle fabrieken, voorheen H. Berk en zoon, oftewel BK. Op het Kamper Gymnasium, waar hij onder meer les kreeg van de bekende dichteres Ida Gerhardt en bevriend raakte met Henk van Ulsen, werd al duidelijk dat hij niet was voorbestemd voor een loopbaan in het familiebedrijf, maar dat zijn talenten en interesses elders lagen. En talent was er voldoende, alleen was het wat versnipperd. Het maken van keuzes was daardoor moeilijk, wat zijn loopbaan voor een belangrijk deel zou gaan bepalen.

Na het voltooien van de middelbare school vertrok hij naar Amsterdam, waar hij onder meer psychologie, geschiedenis en journalistiek studeerde, zonder een doctoraal te behalen, daarvoor was hij als romanticus waarschijnlijk te onrustig en te grillig. In 1953 raakte hij betrokken bij de filmproductie, onder meer als de assistent van film-legende Bert Haanstra. Later maakte hij zelfstandig films, onder meer 'Ik vaar op alle winden', over de botter ("73) en 'Morgen Dag'. Daarnaast was hij zijn leven lang een gedreven en getalenteerd fotograaf. In 1954 trouwde hij met Anneke (Koot) Peereboom, met wie hij twee dochters kreeg. Zijn echtgenote zou zijn leven lang een belangrijke, stuwende rol op de achtergrond blijven spelen. Ondertussen profileerde hij zich als publicist.

Water, boten, de natuur in het algemeen en het landschap van de kop van Overijssel in het bijzonder bleven zijn grote liefdes, waarvoor de basis was gelegd tijdens zijn jeugd in de IJsseldelta. Dat verleden bleef trekken. In 1980 streek hij, nadat hij geruime tijd had gewoond in Nederhorst ten Berg, weer neer in zijn geboortestad. Kort daarvoor had hij successen behaald met de twee boeken *Ons Bomenland* (1971) en *Zwerven door ons Bomenland* (1976), die meerdere malen werden herdrukt. In de combinatie van eigen foto's en gevatte teksten etaleerde Berk hier twee van zijn grootste talenten. Hij publiceerde na 1980 korte artikelen over wetenswaardigheden in zijn woonplaats, die later ook werden gebundeld en hij schreef een standaardwerk over de punter (1984), het boottype dat hij zo goed kende uit zijn jeugd en dat het onderwerp zou worden van de film; 'Het Puntermaken', die hij 'live' van commentaar voorzag in zalen door het hele land. Gait L. Berk overleed in 2006.

Bronnen:

Website: wieiswieinoverijssel.nl

Drs. G. A. Westerink.

Met mijn eigen bomenboekjes, eerder ondermeer; 'Een leven van Eeuwen' (uitgave in 2000, over monumentale bomen in de Hoeksche Waard), 'Een groen verleden' en 'Tussen olmen en knotten', en nu dus 'Een groen verleden 2.0' hoop ik ook een bescheiden bijdrage te leveren aan de manier waarop men tegen bomen (en dan vooral oudere bomen) aankijkt. En het kan er hopelijk ook toe bijdragen dat men wat zuiniger gaat worden op die oude reuzen, die niet alleen qua natuurwaarden erg waardevol zijn, maar die ons landschap ook veel meer karakter en uitstraling geven.

2. Dordrecht, een groene stad

De eerste 'echte' stad waar je als kind kennis mee maakt als je opgroeit in het dorp 's-Gravendeel, mijn woonplaats, is negen van de tien keer Dordrecht. In mijn jeugd was het de stad waar je ouders gingen winkelen en in sommige gevallen werkte je vader er ook en later ging je er zelf naar de middelbare school. In de jaren zeventig deed iedereen van mijn generatie dat nog 'ouderwets' op de fiets: Naar de LTS, Mavo, Lyceum of de Huishoudschool. Ook de meeste van die schoolnamen klinken veel jongeren van nu vast en zeker 'ouderwets' in de oren en lang niet elke scholier stapt anno 2017 nog op de fiets voor het dagelijkse tochtje 'door weer en wind' richting de school. Maar wie dat wel doet zal dan onderweg grotendeels nog steeds dezelfde bomen tegenkomen, die ik ook halverwege de jaren zeventig al tegenkwam.

Bij het bekende eetcafé De Wilhelminaboom staat ook, bijna uiteraard zou ik zeggen, de Koningin Wilhelminaboom en even verder staan nog steeds de Canadese populieren, die al rond de 40-45 jaar oud waren toen ik er tussendoor fietste op weg naar de LTS aan de Reeweg-Oost. Het fietspad dat ooit tussen de rijen populieren liep is er tegenwoordig niet meer, maar de populieren zelf gelukkig nog wel. En een slordige vijftig meter daar vandaan staat ook nog steeds de esdoorn, die nu inmiddels ook al ergens tussen de 80-90 jaar moet zijn. Als we een stuk verder rijden, Dordrecht in dan komen we zo'n vier- á vijfhonderd meter verder diverse imposante Italiaanse populieren tegen. Bomen van rond de 65-70 jaar en een kleine kilometer verderop staat nog zo'n stoere 'Italiaan', alleen is dit exemplaar vermoedelijk nog een jaar of tien, twintig ouder.

Ook tegenwoordig is Dordrecht dus nog steeds een stad die serieus werkt maakt van de bomen binnen de gemeentelijke grenzen. Je komt zelfs in het oude deel van 'Dordt', zoals veel mensen in de regio hier Dordrecht gemakshalve noemen nog steeds indrukwekkende, monumentale reuzen tegen. En dat is juist het deel van de stad waar men bijna struikelt over de oude en monumentale huizen, maar gelukkig mogen ook de oude bomen deel uitmaken van de geschiedenis van Dordrecht. In de tuin van het nog niet zolang geleden werkelijk prachtig gerenoveerde Dordrechts Museum staan bijvoorbeeld twee imposante platanen en ook in de buurt van de markante Grote, of Onze Lieve Vrouwe Kerk komen we bomen 'op leeftijd' tegen, zoals een mooie rode beuk en een tweehonderd meter voorbij de historische kerk ook weer een plataan, die zeker de honderd jaar al een tijdje gepasseerd is.

Voor een belangrijk deel is Dordrecht dus een stad die grotendeels de erfenis uit haar 'groene verleden' in stand heeft weten te houden. En wat mij betreft is dat zoals het hoort, zeker in de tegenwoordige tijd, waarin overheden de mond vol hebben van 'het klimaat'. Bomen spelen zeker in een bebouwde omgeving een belangrijk rol: Ze halen fijnstof uit de lucht, vangen CO₂ af, zorgen voor verkoeling in warme zomers en bieden onderdak/nestgelegenheid aan vogels. En uiteraard mogen we de esthetische waarde van bomen niet vergeten. Ze vormen niet voor niets al vele eeuwenlang een bron van inspiratie voor o.a. kunstschilders, fotografen en dichters. Maar goed, er zullen ondertussen misschien wel enkele lezers zijn die zo stiekem aan denken; *'Er waren ons toch meer foto's beloofd? Maar we zien nu alweer bijna tien pagina's tekst voorbij komen en nog maar één foto.'* Inderdaad, dus snel naar de volgende pagina...

**Eén van de bekendste historische plekken in Dordrecht is uiteraard 't Groothoofd. Hier zien we 't Groothoofd vanaf de rivier, zoals ook netjes op deze oude ansichtkaart uit pakweg 1910 is aangegeven. Op de voorgrond ligt het Stoomschip President Steijn. En daar pal achter staat een hele rij fraaie, Hollandse iepen, die toen al zeker een jaar of zestig oud waren. Een imposante groep bomen op een plek waar huizen staan die toen al monumentaal en eeuwenoud waren én waar schepen werden gelost, kortom waar dus ook gewerkt werd. Het was rond 1910 allemaal duidelijk geen probleem.*

**Een eindje verder in Dordrecht komen we het Bagijnhof tegen. Zeer waarschijnlijk hebben we hier ook te maken met een ansichtkaart uit de periode 1900-1920. Aan de linkerkant zien we een hele rij imposante Hollandse iepen staan. (Ga er maar gerust vanuit dat het Hollandse iepen waren, want tot pakweg 1930, 1935 'struikelde' je toen, in met name de kustprovincies, bijna over de Hollandse iepen.) Let goed op de geringe afstand tussen de iepen en de huizen die er achter staan. Dit zal hooguit een meter of vier á vijf zijn geweest. En dankzij de personen die ongeveer op dezelfde hoogte staan als de bomen kunnen we een goede schatting maken van de diameter van de stam. Die moet ergens tussen de 60-80 cm zijn geweest toen de foto is gemaakt. Deze iepen waren destijds dus minimaal al 50, 60 jaar oud.*